

Raimo Pullat & Risto Pullat, *Vodka Sea: The illicit alcohol trade in the Baltic Sea region between the world wars* (Tallinn: Eesti Meresmuuseum 2024). 588 s.

De båda författarna har sedan länge befattat sig med temat i denna bok som redan utgivits på estniska (2010), finska (2012), lettiska (2012) och polska (2013). Den nu utvidgade upplagan av originalversionen, översatt av Kristopher Rikken, är avsedd att nå en större internationell läsekrets. Tyngdpunkten i framställningen ligger visserligen på Estland och Finland under 1920- och 1930-talet, men jämförelser med liknande företeelser i exempelvis Lettland, Sverige, Norge och USA möter på många ställen i den omfattrika och rikt illustrerade boken och belyser ett allmänt fenomen: prohibition befördrar den illegala handeln med eftertraktade varor, i detta fall alkohol. Numera gäller det snarast narkotika och Östersjön betecknas som *mare narcoticum*, men förutsättningarna liknar varandra och därför kan temat sägas vara aktuellt. Det framhålls att även en undersökning av narkotikasmugglingen i östersjöområdet vore önskvärd.

I inledande avsnitt ger författarna utförliga översikter över den hittillsvarande forskningen och källorna. Framställningen bygger på omfattande forskning i estniska, finska, lettiska, tyska och polska arkiv. Förteckningen av källor och litteratur i slutet av boken omfattar 21 sidor och i namnförteckningen finns ungefär 2 000 namn. Antalet illustrationer är 230. Dessa siffror ger ett intryck av det mödosamma arbete som ligger bakom detta verk.

Temat har många fasetter. Med införandet av prohibitionen i Finland 1919 började ett mörkt kapitel i landets historia, som fortsatte fram tills dess förbudet upphävdes 1932 och andra världskriget började några år senare. Händelseförloppet var beroende av politiken och ändrade sig exempelvis efter den restriktiva konventionen i Helsingfors 1925 eftersom smugglingen nu blev professionell och bedrevs med hjälp av stora skepp på internationellt vatten. Ägare till dessa var till största delen "alkoholkungar" i Finland och Estland, som köpte den eftertraktade varan, tillverkad av spannmål, i bland annat den fria staden Danzig, i Hamburg och Kiel och sålde den vidare till uppköpare som förde den i land i tiolitersdunkar med hjälp av motorbåtar och gömde den där eller på havsbotten i kustnära områden (till en början rörde det sig mest om estnisk alkohol, gjord på potatis, men denna var dyrare). I en tredje etapp togs dunkarna sedan därifrån av andra personer och såldes vidare. De bands ofta samman till en lång så kallad "torped" som drogs efter motorbåten under vattenytan för att inte upptäckas. Det var framför allt de båda sistnämnda grupperna av medverkande personer som riskerade att bli tillfångatagna, medan investerarna ofta tillhörde den politiska och finansiella eliten och syntes vara lagtrogna.

I bokens första del behandlas bland annat smugglingen av miljontals liter alkohol under 1920- och 1930-talet i två längre avsnitt. Enligt en beräkning rörde det sig bland annat om 59 miljoner liter som fördes till Finland under mellankrigstiden. Det är djupgående skildringar med många exempel som ofta går in i detalj och är försedda med tabeller och foton. Den andra hälften tar upp smugglingen som internationellt problem och de spänningar som därigenom uppstod mellan Finland och Estland. Inkomsterna från alkoholhandeln utgjorde under 1920-talet upp till en fjärdedel av den estniska statens budget. Det ges flera exempel på beväpnade konflikter mellan myndigheter och smugglare. Nämnas kan att 60 gränsvakter och tullare dödades i Finland under 1920- och 1930-talet och 17 gränsbevakare dödades i Estland under samma tid. Tre stora operationsområden fastställdes av den finska kustbevakningen 1930: Finska viken, Ålandsöarna och Bottenviken. Som redan nämnts upphävdes prohibitionen i Finland 1932, men smugglingen fortsatte i mindre omfattning fram till världskriget.

I Sverige fanns sedan 1917 Brattssystemet med motböcker för att minska alkoholmissbruket. Smugglingen dit gick främst genom Stockholms arkipelag som lämpade sig väl för detta. Exempelvis fördes uppskattningsvis 1,6 miljoner liter alkohol till Sverige under året 1935. Hamnen i Strömstad i norra Bohuslän var inkörsporten för smuggelvara till Norge, under 1922 uppskattningsvis fem miljoner liter.

Intressant är den motsättning som läsaren många gånger finner i boken, för å ena sidan betraktas prohibitionen mycket negativt och smugglingen som "Östersjöns gissel", å andra sidan framhålls de många positiva följderna av denna för livskvaliteten i kustområdena i Estland och Finland och huvudstäderna Tallinn och Helsingfors. Genom penningflödet växte attraktiva bostäder och offentliga byggnader fram och många finska och estniska industrier, transportföretag och detaljhandlare drog nytta av de pengar som kom in. Framgångsrika smugglare engagerade sig i legal affärsverksamhet. Det kulturella utbytet mellan länderna växte och berikade den materiella och intellektuella kulturen.

Bakom Raimo och Risto Pullats bok ligger ett stort forskningsarbete och de båda författarna måste gratuleras till ett framstående resultat. Kanske hade en extra sammanställning av de viktigaste årtalen och fakta hjälpt läsaren att finna sig bättre tillrätta, men samtidigt är även sökandet i sig en spännande angelägenhet.

Institut Polsko-Skandynawski, Köpenhamn

SVEN EKDAHL